

Az ENSZ szerepe a nemzetközi békefenntartásban

Az ENSZ-békefenntartás a nemzetközi közösség alapvető eszköze a béke és biztonság elősegítésében. Az ENSZ az egyetlen olyan globális szereplő a nemzetközi porondon, melynek felelősségi területe az egész világra kiterjed. A szervezet a válságkezelő műveletek elindítója, a nemzetközi életben érezhető súlyának, tekintélyének és tapasztalatának köszönhetően a legfontosabb szereplő ezen a területen.

Bár az ENSZ Alapokmányában a békefenntartás kifejezetten nem szerepel, a szervezet 1948-ban úttörő szerepet játszott ezen a területen az ENSZ Közelkeleti Fegyverszüneti Felügyelő Szervezetének létrehozásával (United Nations Truce Supervision Organization in the Middle East – UNTSO). Azóta 2015. októberig összesen 71 műveletet valósított meg. A békefenntartás a 2015-16-os időszakban mintegy 8,2 milliárd USD költségvetéssel számol és ezzel az ENSZ tevékenységének legköltségesebb és a legtöbb embert foglalkoztató tevékenysége. Az ENSZ jelenleg (2015. november) 16 békefenntartó missziót működtet, költségvetéséhez mind a 193 tagállam hozzájárul, kontingenst pedig 122 tagállam küld. A békeműveletekben mintegy 91.000 katona, 13.500 rendőr, 1.800 katonai megfigyelő, 16.000 nemzetközi és helyi civil munkatárs, valamint 1.700 ENSZ önkéntes vesz részt aktívan. Míg korábban a békefenntartás hagyományosan a tűzszünetet megfigyelő és a csapatokat szétválasztó katonai modellt jelentett, addig mára számos elemből álló, komplex modellt fejlődött, ahol katonák, rendőrök és civilek együtt segítik a fenntartható béke alapjainak lerakását. Békefenntartás helyett ma már inkább békeműveletekről beszélünk, hiszen ez a tevékenység már nem egy-egy tűzszüneti-, vagy béke-megállapodás végrehajtásának ellenőrzését, biztosítását jelenti, hanem szinte minden esetben egy még zajló konfliktusba kell beavatkozni. Jelenleg a kéksisakosok mintegy 2/3-a ilyen helyzetekben tevékenykedik. A cél ma már a békéltetésre irányuló politikai folyamat lehetőségeinek megteremtése.

Az ENSZ békeműveletek reformja

A békeműveletek természetének változásából következik, hogy elengedhetlenné vált az ENSZ békefenntartás reformja.

A békeműveletekhez kapcsolódóan 2009-ben készült el az ENSZ Titkárság belső anyaga, az úgynevezett „Új horizont” (New Horizon) című dokumentum, amely kijelölte az ENSZ békefenntartás reformjának legfontosabb irányait. A cél a békefenntartás minden lényegi területének modernizációja volt.

Az ENSZ-főtitkár 2014. októberben az ENSZ békefenntartási rendszer felülvizsgálatára magas szintű panelt (*High-Level Independent Panel on Peace Operations*) állított fel, mely 2015. június 16-án mutatta be a jelentését.

A paneljelentés az ENSZ-békeműveleteket (békefenntartás, különleges politikai missziók, közvetítés és egyéb megelőző intézkedések) egységesen kezeli, ezzel is törekedve az egyes elemek szorosabb összekapcsolására. Azok hatékonyabbá tétele érdekében a paneltagok számos, többek között az ENSZ intézményi átszervezésére és a mandátumok tartalmára vonatkozó javaslatot fogalmaztak meg. Kiemelték az ENSZ Biztonsági Tanácsának felelősségét is a hosszú távú siker tekintetében, valamint a megelőzés és a világos politikai stratégia fontosságát. A klasszikus békefenntartási alapelveknek megfelelően a panel szerint békefenntartók nem vehetnek részt terrorizmus-ellenes tevékenységben. A panel jelentésére alapozva az ENSZ-főtitkár elkészítette saját jelentését, melynek ismertetésére 2015 szeptemberében került sor az ENSZ Közgyűlésében.

A főtitkári jelentés a következő célok köré csoportosítja a teendőket:

- A megelőzés és mediáció érdekében bevethető kapacitások növelése, a politikai megoldások elsődlegessége.
- A regionális szereplőkkel való szorosabb együttműködés fejlesztendő terület, a jelentésben kiemelten az Afrikai Unió, illetve az ASEAN, az Európai Unió, az Arab Liga, az EBESZ, a NATO, az Amerikai Államok Szervezete és a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete került nevesítésre.
- További célkitűzés a sokrétű békeműveletek alkalmazása mellett, az azok közötti finomabb átmenet biztosítása. Az egyes békeműveleteket a helyi igényekre szabva kell alkalmazni.

Magyarország hozzájárulása az ENSZ békefenntartási tevékenységéhez

A válságkezelési és békefenntartási feladatokban való részvétel a magyar biztonságpolitika egyik kiemelt eleme.

Magyarország először a Vietnami Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottságban (International Commission on Control and Supervision in Vietnam) való részvétellel kapcsolódott be a nemzetközi békefenntartásba. Ez azonban nem ENSZ misszió, hanem a Vietnammal szemben 1973-as Párizsi Megállapodás által előirányozott békefenntartó tevékenység volt, melyben Magyarország, Lengyelország, Kanada és Indonézia vett részt.

Az első ENSZ misszió, amelyben hazánk részt vett az 1989–1990 namíbiai UNTAG misszió volt, magyar kontingensparancsnokkal. Gál Gáspár Tamás

rendőr alezredes (nagykövet) a Dél-Namíbia Körzet parancsnoki tisztségét látta el. A kambodzsai UNTAC misszióban 130 magyar rendőr szolgált 1992-93 között.

Az 1990-es évek első felében Magyarország kisebb létszámú, főleg megfigyelőkből álló kontingensekkel vett részt az ENSZ misszióiban (Angola, Uganda, Mozambik, Irak-Kuvait, stb). 1995-ben küldtünk először fegyveres alakulatot nemzetközi békemisszióba (pl. Ciprus és a volt Jugoszlávia utódállamai) Jelenleg összesen 92 fővel veszünk részt az ENSZ különböző békefenntartói misszióiban.

Pénzügyi hozzájárulás:

Az ENSZ Alapokmány 17. cikke mondja ki, hogy minden tagállam köteles hozzájárulni az ENSZ békefenntartási tevékenységéhez. Az ENSZ Közgyűlése egy speciális tagdíjskála alapján állapítja meg az egyes államok által fizetendő díjakat. A tagdíj az egyes államok gazdasági súlya alapján (GNI) kerül kiszámolásra, a Biztonsági Tanács öt állandó tagja viszont nagyobb részt vállal belőle (prémiumot fizet).

Az egyes missziók az ENSZ Biztonsági Tanácsától határozat formájában kapják mandátumukat és költségvetésüket. A katonák és a civil személyzet fizetését a küldő állam fedezi. A csapatokat küldő országok (Troop Contributing Countries) visszatérítést, kompenzációt kapnak (reimbursement) csapataik után. A legtöbb békefenntartó katonát adó tíz ország mindegyike (például India, Banglades, Pakisztán) a fejlődő világ tagja.